

tanbul'un narh meselesi ile sikke ayarı hususundaki dikkatsizliği ve İstanbul'da meydana gelen hadiselerde hatalı görülmesi üzerine 1692 Şubatında azledildi ve tekrar Boğazhisar muhafızlığına gönderildi. Bir ara tekrar sadâret makamını ve Boğazhisar muhafızı olduy- sa da 13 Aralık 1694'te kaptan-ı deryâ- lığa getirilerek Sakız adasının Venedik- liler'den kurtarılması ile görevlendirildi. Sakız'ın geri alınmasından sonra 1695 Mayıs'da bu adanın muhafızlığına, ay- nı yılın kasım ayında Karaman ve Adana valiliklerine tayin edildi. 1696 Eylülünde Belgrad muhafızlığına getirildi. Avus- turya'ya karşı yapılacak askerî harekât dolayısıyla Belgrad'da toplanan meşve- ret meclisinde ileri sürdüğü fikirler ka- bul görmedi; ancak Osmanlı ordusunun Zenta'da yenilmesi ve Sadrazam Elmas Mehmed Paşa'nın şehid edilmesi üzeri- ne, görüşlerinin haklı ve isabetli oldu- ğu anlaşılarak 13 Eylül 1697'de sadrazam- lığa getirilmesine karar verildi.

17 Eylül'de mühr-i hümayunu padi- şahtan teslim alan Amcazâde, derhal ic- raata başlayarak öncelikle barışın sağ- lanmasına çalıştı. İran ile dostça mün- asebetler kurduğu gibi barış için aracılık teklifi ile Edirne'ye gelen İngiltere ve Hollanda'nın İstanbul'daki sefirleri ile de müzakerelerde bulundu. Nihayet 26 Ocak 1699'da Karlofça'da Avusturya, Le- histan ve Venedik ile antlaşma imzala- maya muvaffak oldu. 13 Temmuz 1700'- de Ruslar'la da İstanbul Antlaşması'nı yaptı. Geniş ölçüde toprak kaybına se- bep olan bu antlaşmalardan sonra dev- let işlerini düzene koymakla uğraşan Hü- seyin Paşa devletin yeni sınırlarını tan- zim ederek Kudüs, Gazze, Basra tara- fındaki asayişsizliği önledi. İdarî ve as- kerî sahada ıslahat yapmaya çalıştı. Bil- hassa denizcilikte Kaptanıderyâ Meza- morta Hüseyin Paşa'nın yardımıyla yeni kanunlar çıkarttı; donanma personeli- nin ıslahı ve gemilerin daha modern ha- le getirilmesi için tedbirler aldı. Ancak bu icraatları sırasında II. Mustafa'nın ho- cası Şeyhülislam Feyzullah Efendi ile ara- ları açıldı ve onun baskılarına dayanama- yarak hastalığını ileri sürüp birkaç defa sadrazamlıktan affını rica etti. Bazı ya- kınlarının azli ve katli hadiseleri rahatsız- lığını arttırınca, nihayet 4 Eylül 1702'de sadâret mühürünü padişaha göndererek istifa eden ve Kumburgaz'daki çiftliğine çekilen Hüseyin Paşa, on beş gün kadar süren hastalıktan sonra 22 Eylül 1702'de burada öldü. Cenazesi İstanbul'a getiri-

lerek Saraçhane karşısında inşa ettirdi- ği külliye içindeki türbesine defnedildi.

Memleketin içinde bulunduğu du- rumdan haberdar, tedbirli, ileri görüşlü, zamanına göre ıslahatçı bir devlet ada- mı olan Amcazâde Hüseyin Paşa, Mev- levî tarikatına mensuptu. Hayratı ara- sında bilhassa Saraçhane'deki medrese, mescid, mektep, kütüphane ve sebili bu- lunan külliyesi anılmaya değer. Anado- luhisarı ile Kanlıca arasındaki yalısının günümüze kadar kalabilen kısımları, İs- tanbul'un en eski ahşap mimari örnek- lerindendir. Ayrıca İstanbul ve Edirne'de çeşmeler, Medine'de Bâb-ı Sagır yakı- nında bir sebil yaptırmış, devrinin ilim adamlarını korumuştur. Hatta vak'anüvis Naîmâ, ünlü tarihini onun emriyle yazmış ve eserinin adını da ona ithafen *Ravza- tül Hüseyin fî hulâsati ahhârî'l-hâfi- kayn* koymuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 108, s. 415; Ricaut, *Histoire de L'Empire Ottoman*, La Haye 1709, III, 280, 299, 328; Silâhdar, *Tarih*, I, 574; II, 10, 67, 123, 125, 433, 570, 576, 614-619, 738, 747, 797; a.mlf., *Nusretnâme* (haz. İ. Parmaksızoğlu), İstanbul 1962, I/1, s. 10, 18, 28; I/2, s. 190-194, 202-205, 214-217, 225; I/3, s. 269, 276-277, 300, 302-307, 341-343, 348, 354, 356; II/1, s. 118; *Hadikatü'l-vüzerâ*, s. 124, 125-126; Râsid, *Tâ- rih*, II, 79, 155, 176-177, 236, 243, 305-320, 380, 407, 416-448, 473, 544; Sâkıb Dede, *Se- fine*, I, 194; II, 112; Ayvansarayî, *Hadikatü'l- cevâmî*, s. 91; Râmizpaşazâde Mehmed İzzet, *Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ*, İstanbul 1249, s. 76; Bonnac, *Mémoire historique sur l'ambas- sade du France à Constantinople*, Paris 1894, s. 114, 116; İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul 1943, I, 98; Uzunçarşılı, *Os- manlı Tarihi*, III/1, s. 578-679; III/2, s. 444-447; IV/1, s. 1-10; Orhan F. Köprülü, "Hüseyin Paşa", *İA*, V/1, s. 646-650; a.mlf., "Hüsayn Pasha", *EJ*² (İng.), III, 626-627.

MÜNİR AKTEPE

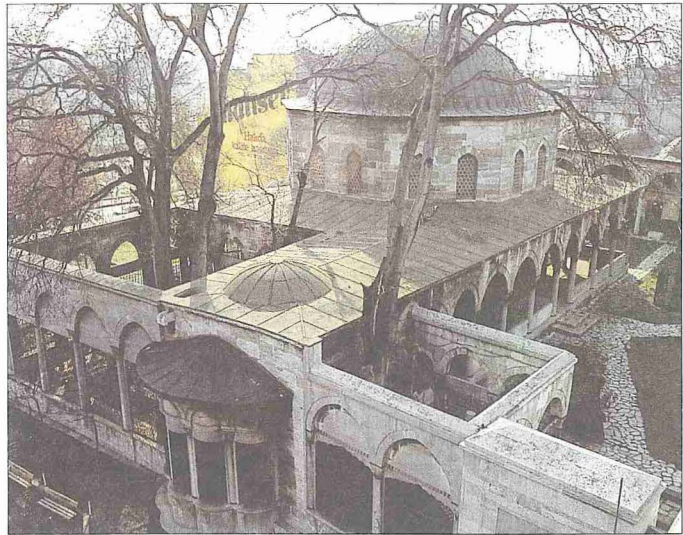
AMCAZÂDE HÜSEYİN PAŞA KÜLLİYESİ

İstanbul Saraçhanebaşı'nda
Mimar Ayas mahallesinde, bugün
Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi
olarak kullanılan külliye.

Amcazâde Hüseyin Paşa'nın sadâreti zamanında (1697-1702) derslane-mes- cid, kütüphane, sıbyan mektebi, on altı medrese hücresi ve sebilden ibaret ola- rak 2580 m²'lik bir alana inşa edilmiş ve kırk yıl kadar sonra bunlara bir de çeşme eklenmiştir. 1112 (1700) tarihli vakfiyesinden, külliyenin daha çok kıra- at ve tecvid öğretimi yapmak amacıyla kurulduğu anlaşılmaktadır. Mimarbaşı İbrahim Ağa tarafından inşa edilen kül- liye, barok üslûbun Türkiye'de kendini göstermeye başladığı bir dönemin eseri olmakla birlikte, daha çok klasik çizgi- lere bağlı kalınarak meydana getirilmiş- tir. Külliye 1718, 1755, 1872 ve 1896 yıl- larında yangın ve depremlerden büyük zarar görmüş ve her seferinde tamir edilmiştir. Bunlar arasında en esaslı ta- miratın 1168 (1754-55) yılında yapıldı- ğı anlaşılmaktadır. Son defa 1940'ta E. Hakkı Ayverdi tarafından restore edil- miş, 1966 yılında da bazı değişikliklerle on üç sekسیونlu bir müze binası haline getirilmiştir.

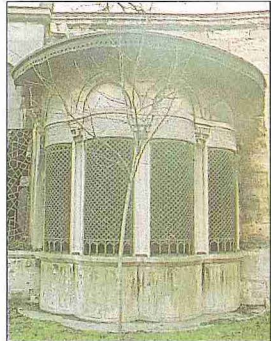
Külliye'nin kesme taş ve tuğladan ya- pılmış olan binaları, geniş avlunun çevre- sine serbest bir düzende yerleştirilmiş- lerdir. Avlunun ortasında da bir şadırv- an yer alır. Cümle kapısının karşısında medrese hücreleri, sağında dört medre- se hücresi ile kütüphane ve sıbyan mek- tebi, solunda ise derslane-mescid bu-

Amcazâde
Hüseyin
Paşa
Külliyesi'nin
derslane-
mescid,
hazîre ve
sebilden
meydana
gelen
güney
bölümü-
Fatih/
İstanbul

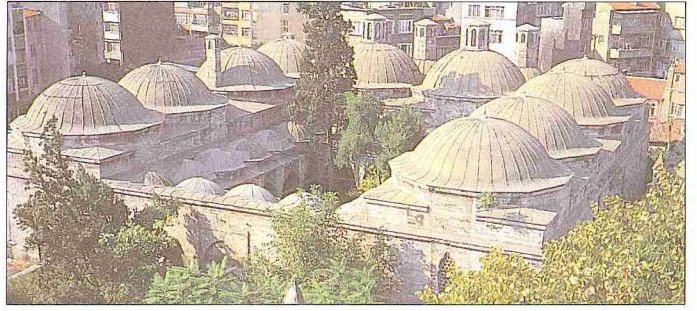
lunmaktadır. Mescid, üç tarafını çevreleyen yirmi iki mermer sütunlu revakı ile avluya hâkim durumdadır. Revak sütunları birbirine sivri kemerlerle bağlı olup üç sütun başlığı baklava, diğerleri stalaktit süslemelidir; üzerleri kubbe, çapraz tonoz ve ayna tonoz örtülüdür. Mescid ve revak kubbelerinin içleri kalem işi klasik motiflerle süslüdür. Kasnaksız ve 11 m. çapında merkezî bir kubbe ile örtülü olan harim sekizgen şeklindedir ve yirmi sekiz pencereye sahiptir. Mescidin kapısı üzerinde 1112 (1700) tarihli inşa kitâbesi yer almaktadır; mihrabı mermerdir.

Girişte avlunun sağında yer alan kare planlı, iki katlı ve tek kubbeli kütüphane binası ampir üslûbuna yakın bir şekilde inşa edilmiştir. Sekiz pencere ve altı dolap nişi vardır; kapısının üstündeki kitâbe 1168 (1754-55) tarihinde yapılan tamirata aittir. Kütüphaneye girişin arka tarafına isabet eden küçük avlunun kenarında üst kata çıkışı sağlayan merdiven yer almakta, altında da bir helâ bulunmaktadır. Külliye'nin ön cephesinde yer alan sıbyan mektebi kubbeli iki bölümden oluşmakta ve altında mahzenli dükkânlar bulunmaktadır. Dükkânların ortasındaki bir kapıdan girilen dehliz şeklindeki bir koridorla diğer yapılarla bağlantısı olmayan mektebin küçük iç avlusuna varılır. Bir helâsı bulunan avludan merdivenle sahanlığa, oradan mektebin birinci bölümüne, oradan da ikinci bölümüne geçilir. Binanın kubbeleri pandantiflidir.

Amcazâde
Hüseyin
Paşa
Külliyesi'nin
1168 (1754-55)
tarihli
tamir
kitâbesi ile
sebil

Amcazâde
Hüseyin
Paşa
Külliyesi'nin
medrese
bölümünün
üstten
görünüşü -
Fatih /
İstanbul

Medrese hücrelerinin kubbeleri arasında âhenksizlik göre çarpar. Her hücrede ocak ve dolap nişi mevcuttur. Külliye'nin ilk şadırvanı hakkında bilgi yoktur, bugün görülen şadırvan ise yenidir. Bundan başka, XIX. yüzyılda hazne duvarına muslukların sıralanmasıyla yapılan bir de abdest alma yeri vardır. Hazireler arasında yer alan külliye'nin sebili üç sütun üzerine yonca yaprağı şeklinde yapılmıştır. Nakışlarla süslü olan ve soğutma mahzeni bulunan sebilin üzerini pandantifli bir kubbe örter; sütun araları zilbahar motifli pirinç şebekle kapatılmıştır.

Külliye'nin inşasından sonra cümle kapısı yanına Şeyhülislam Mustafa Efendi tarafından yine klasik üslûpta bir çeşme yaptırılmıştır. Hattat Mehmed Refî b. Mustafa imzasını taşıyan çeşme kitâbesinin tarihi 1152'dir (1739). Hazire üç bölümlü olup Amcazâde Hüseyin Paşa ile onun ölümünden sonra külliye'nin idaresini ele alan kızı Rahmiye Hanım'ın mezarları da burada bulunmaktadır. Külliye halen Vakıflar Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi olarak kullanılmakta, kütüphanesindeki kitaplar da Amcazâde Hüseyin Paşa Kütüphanesi adı altında Süleymaniye Kütüphanesi'nde muhafaza edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 91-92; İzzet Kumbaracılar, *İstanbul Sebilleri*, İstanbul 1938, s. 29; İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul 1943, I, 162; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 1986, s. 364-365; Mustafa Cezar, "Osmanlı Devrinde İstanbul'da Yangınlar ve Tabii Afetler", *Türk San'atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, İstanbul 1963, I, 347; İsmail E. Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II: Kuruluşları Tanımat'a Kadar Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri*, Ankara 1988, s. 65; Yılmaz Önge — Erdem Yücel, "Amcazâde Hüseyin Paşa Külliyesi (Saraçhanebaşı)", *Arkitekt*, sy. 324, İstanbul 1966, s. 181-187; E. Hakkı Ayverdi, "Amcazâde Hüseyin Paşa Külliyesi", *İst.A*, II, 792-799; Şükrü Nail Bayraktar, "Amcazâde Hüseyin Paşa Kütüphanesi", a.e., II, 799.

ŞENNUR AYDIN

AMCAZÂDE HÜSEYİN PAŞA KÜTÜPHANESİ

İstanbul Saraçhanebaşı'nda
Amcazâde Hüseyin Paşa
Külliyesi içinde
kurulmuş bulunan kütüphane.

1112 (1700) yılında Amcazâde Hüseyin Paşa tarafından yaptırılan külliye'nin girişindeki avlunun sağ tarafında yer alan iki katlı bir yapıdır. Vakfiyesinden anlaşıldığına göre kütüphanede üç hâfız-ı kütüb, bir kâtib-i kütüb, bir de mücellit görev yapmakta, kütüphane haftada üç gün açık bulunmaktaydı. Kurulduğunda 500 civarında kitapta meydana gelen bir koleksiyona sahip olan kütüphanenin daha sonraki tarihlerde yapılan bağışlarla zenginleştiği görülmektedir. İstanbul'daki kütüphanelerin birleştirilmesi çalışmaları sırasında önce Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ne, daha sonra da Fatih'teki Millet Kütüphanesi'ne nakledilen Amcazâde Hüseyin Paşa Kütüphanesi'ne ait kitaplar bugün Süleymaniye Kütüphanesi'nde ayrı bir bölüm halinde muhafaza edilmektedir.

Amcazâde Hüseyin Paşa Kütüphanesi'nin
güney cephesi - Fatih / İstanbul

